

УДК 378.147057.87

DOI 10.32782/2412-9208-2024-3-255-263

**PEDAGOGICAL TECHNOLOGY FOR THE FORMATION
OF AESTHETIC COMPETENCE OF STUDENTS
IN THE PROCESS OF LEARNING PROFESSIONAL DISCIPLINES**

**ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

Valentyna MIROSHNICHENKO,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor,
Professor at the Department
of Pedagogy,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
15, Defense Gurus Str., Kyiv,
03041, Ukraine

Валентина МІРОШНІЧЕНКО,
доктор педагогічних наук,
професор,
професор кафедри педагогіки,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ,
03041, Україна

mvi_2016@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>

Ruslan SOPIVNIK,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor,
Head of the Department of Pedagogy,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
15, Defense Gurus Str., Kyiv,
03041, Ukraine

Руслан СОПІВНИК,
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
педагогіки, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ,
03041, Україна

sopivnyk_r@nubip.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-7446-9707>

ABSTRACT

The article is devoted to the substantiation of the pedagogical technology of forming the aesthetic competence of students in the process of learning professional disciplines. The authors used the following methods: observation, surveys, questionnaires and interviews; the formation of students' aesthetic competence was studied, the potential of professional disciplines in the formation of students' aesthetic competence was monitored, the factors affecting this process, as well as the reasons that are obstacles to the aesthetic development of students' personalities.

The authors assume the interpretation of «pedagogical technology» in the context of a number of approaches:

firstly, scientific, according to which pedagogical technologies are a part of pedagogical science, which covers the study, development of educational goals, content and methods, carries out the design of pedagogical processes;

secondly, descriptive, which describes the sequence of actions in achieving the defined goal with the use of defined methods;

thirdly, effective, within which instrumental and methodological pedagogical tools function.

Attention is focused on the position according to which the teaching technology is explained as a holistic phenomenon containing didactic, psychological, general pedagogical procedures, which are used to change the forms of behavior and activity of pupils. The focus of the educational process on the formation of students' aesthetic competence is achieved through the use of modern learning technologies, in particular modeling. According to the authors, a significant advantage of modeling is the ability to comprehensively approach the study of the pedagogical object, in particular, the aesthetic competence of students. Relying on a technological approach contributes to the development of a model for the formation of students' aesthetic competence in the process of learning professional disciplines.

The goal of the pedagogical technology proposed by the authors is the formation of aesthetic competence of students in the process of learning professional disciplines. For the implementation of the technology, the following principles were taken into account: humanization and humanitarianization, value orientation, systematicity and complexity, aestheticization. Attention is drawn to the dominant role of art as a means of attracting the individual to spiritual values and to the importance of the principle of aestheticization in highlighting the aesthetic potential of professional disciplines and forming students' aesthetic attitude to learning.

The following functions of pedagogical technology for the formation of students' aesthetic competence in the process of learning professional disciplines are distinguished: informational, educational and transformation functions.

In order to implement the technology of forming the aesthetic competence of students in the process of teaching professional disciplines, a technological map was created as a description of the process in the form of a step-by-step sequential action (often in graphic form) with an indication of the tools used.

Key words: *aesthetic competence, university students, pedagogical technology, professional disciplines, educational process.*

Вступ. Посилення ролі культури в житті суспільства, відродження національних традицій, мистецтва в умовах зростання соціальної ролі особистості студента як носія культурної спадщини нації створює умови для підвищення ефективності естетичної освіти майбутніх фахівців. Водночас, розвиток особистості, збагачення її духовного світу передбачає застосування в освітньому процесі нових педагогічних технологій. Тенденція до зростання ролі технологізації в освітньому процесі, що спостерігається останні роки, засвідчує послідовність в управлінських діях та креативний підхід до адаптації студентів в освітньому середовищі університету. Оскільки естетична компетентність студентів займає важливе місце в структурі їх професійної компетентності, актуалізується питання забезпечення процесу формування зазначеного феномену технологічним потенціалом.

Теоретичним підґрунтям досліджень з питань формування естетичної компетентності особистості є доробок вчених у галузі філософії та педагогіки (І. Бех, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень), психології (Г. Костюк, В. Рибалка), естетики (В. Бутенко, О. Дем'янчук). Роль естетичної складової у майбутній професійній діяльності педагогів досліджується у працях В. Стрілько [13], Ж. Карташової [5], Значна увага надається розробці ефективних технологій підготовки педагогів до естетичного виховання у працях В. Орлова [9], Н. Калашник [4], Т. Потапчук, О. Клепар [12].

На переконання Л. Джигун, «основною метою естетичного виховання може визнаватись формування естетичного ставлення вихованців до навколишньої дійсності, основу якого складає потреба в досконалості. Таке розуміння сутності естетичного виховання дає можливість вирішити проблеми його ефективної організації і методичного забезпечення» [3]. У доробку О. Косінової досліджується формування естетичної складової професійної підготовки майбутні військових фахівців [7], Ю. Орел-Хайліка вивчається естетичне мислення майбутніх лікарів [10].

Проблема використання новітніх технологій у підготовці фахівців різних галузей активно вивчається науковцями. Велике значення у цьому розумінні мають праці педагогів Р. Гуревича, Т. Комар, С. Мохуна, А. Швеця, К. Яцко та ін. Однак у сучасній педагогічній літературі недостатньо висвітлено особливості застосування педагогічних технологій, метою яких є актуалізація естетичної складової фахової підготовки студентів у закладі вищої освіти.

Метою статті є обґрунтування педагогічної технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін.

Методи та методики дослідження. Для з'ясування особливостей формування естетичної компетентності студентів використовувалися такі методи: спостереження, опитування, анкетування та інтерв'ювання; вивчалася сформованість естетичної компетентності студентів, здійснювався моніторинг потенціалу фахових дисциплін у формуванні естетичної компетентності студентів, чинники, що впливають на цей процес, а також причини, які становлять перешкоди естетичному розвитку особистості студентів. За результатами реалізації дослідницьких методів планувалося з'ясувати: особливості формування естетичної компетентності студентів і чинники, що впливають на зазначений процес; ефективність впливу різних видів мистецтва на формування естетичної компетентності; естетичні інтереси студентів.

Дослідження серед студентів 1-го курсу засвідчили, що переважна більшість із них має низький рівень сформованості естетичної компетентності. При цьому в навчальних групах, як правило, завжди навча-

ються студенти, які закінчили художню чи музичну школу. У зв'язку з цим, підбір студентів для проведення тематичних вечорів та конкурсів відбувався з урахуванням їх естетичних знань і вмінь.

Не дивлячись на те, що в процесі навчання фахових дисциплін проводиться професійно-естетичний розвиток особистості студента, вони в середньому достатньо низько оцінюють роль освітнього процесу в їх естетичному розвитку: 1 курс – до 43,5%; цей показник дещо вищий у представників 3–4 курсів – до 64,6%. Зокрема, 43,5% студентів 2-го курсу вважають, що в процесі вивчення фахових навчальних дисциплін мало уваги приділяється розкриттю основних етапів та тенденцій формування естетичної компетентності особистості. Від 14,2 до 27,6% студентів не були одноставними з цього приводу. Однак, студенти старших курсів навчання дають менше невизначених відповідей (від 8,3 до 12,1% опитаних).

Нас зацікавило: що саме, на думку студентів, впливає на формування їх естетичної компетентності. В анкетах було запропоновано як стандартні відповіді, так і можливість самостійно сформулювати свою точку зору. Тому подальші дослідження було спрямовано на застосування педагогічних технологій у формуванні естетичної компетентності.

Результати та дискусії. На думку О. Пехоти, «освітні технології є детермінантами національних, державних, регіональних тощо стратегій розвитку освітньої сфери. Педагогічна технологія є відображенням тактики реалізації освіти, а її підґрунтя становлять закономірності функціонування системи «педагог – середовище – учень» в умовах індивідуального, групового, колективного, масового навчання» [11, с. 23].

Наукова література оперує дефініціями «технології», «педагогічної технології», «освітньої технології», «технології навчання», «технології виховання» тощо. У трактуванні «технології» серед вчених не склалося спільної думки. Як правило, педагогічна технологія пояснюється як «система реалізації на практиці цілісного педагогічного процесу» [6, с. 15].

З урахуванням доробку сучасних дослідників, можна припустити трактування «педагогічної технології» у контексті низки підходів:

по-перше, наукового, за яким педагогічні технології є частиною педагогічної науки, яка охоплює вивчення, розроблення навчальної мети, змісту і методів, здійснює проектування педагогічних процесів;

по-друге, описового, що описує послідовність дій у досягненні окресленої мети із застосуванням визначених методик;

по-третє, дієвого, у межах якого функціонують інструментальні та методологічні педагогічні засоби.

За допомогою педагогічних технологій студенти мають змогу: аналізувати продукти естетичної творчості, зробити засвоєння знань доступнішим; формулювати власне естетичне бачення, аргументувати власну

позицію, дискутувати; «навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; накопичувати естетичний досвід через моделювання проєктів; розвивати навички проєктної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт» [8].

Доречно згадати, що у трактуванні багатьох дослідників педагогічна технологія є засобом, що гарантує досягнення освітньої мети, і що факт її існування є обов'язковим в будь-якому навчальному процесі. Водночас, у сприйнятті інших авторів технологія навчання є способом реалізації змісту навчання (форми, методи та засоби). Нам імпонує позиція, за якою технологія навчання пояснюється цілісне явище, що містить дидактичні, психологічні, загально педагогічні процедури, які застосовуються, щоб змінити форм поведінки і діяльності вихованців.

Зокрема, запропонована М. Бабковим педагогічна технологія формування у студентів естетичної культури «базується на розвитку естетичних потреб, естетичного сприйняття, естетичних почуттів, естетичних оцінок, естетичного смаку, естетичного ідеалу в процесі набуття студентами естетичного досвіду, сприйняття зразків мистецтва, спілкування з іншими людьми, пошуку естетичних якостей особистості в навколишньому середовищі та мистецтві, моделюванні студентами власного естетичного ідеалу тощо» [1, с. 11].

Серед характерних ознак «технології навчання» О. Косінова приділяє значення «чіткій і детальної постановці цілей; корекції змісту; досягненні запланованих результатів та мінімального рівня навченості; наявності зворотного зв'язку; економічності; мобільності» [7, с. 63]. На практиці формування естетичної компетентності у процесі навчання фахових дисциплін відбувається з використанням технологічного потенціалу організації занять з цих дисциплін. Спрямованість освітнього процесу на формування естетичної компетентності студентів досягається через застосування сучасних технологій навчання. Розроблення таких технологій неможливе без етапу моделювання.

На нашу думку, суттєвою перевагою моделювання є можливість комплексно підходити до вивчення педагогічного об'єкту, зокрема естетичної компетентності студентів. Опора на технологічний підхід сприяє розробленню моделі формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін. Отже, маємо змогу розглянути формування естетичної компетентності студентів як організація процесу навчання фахових дисциплін, ознаками якого є засвоєння естетичних цінностей, творчий розвиток, рефлексія процесу естетичного розвитку, який надає можливість спроектувати модель педагогічної технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін. Представляти педагогічні технології у графічному вигляді пропонують М. Бабков [1], О. Косінова [7], Г. Білавич [2], Л. Джигун [3] та ін.

Моделювання технології полягає у розкритті змісту всіх основних її компонентів і зв'язків між ними. Нами враховано наукову позицію Г. Селевка у визначенні структури педагогічної технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін, зокрема щодо опису цієї педагогічної технології відповідно до прийнятої систематизації; назви технології, що відображає її основні елементи; концептуальної та процесуальної частин; програмно-методичного забезпечення тощо. Вважаємо, що модель педагогічної технології повинна містити концептуальну та процесуально-методичну частини. При цьому для кожного компонента технології розроблялись відповідні особливості.

Мета запропонованої педагогічної технології є сформувати естетичну компетентність студентів у процесі навчання фахових дисциплін. Для реалізації технології варто урахувати такі принципи: гуманізації і гуманітаризації, ціннісної орієнтації, системності та комплексності, естетизації.

Звертаємо увагу на домінуючу роль мистецтва як засобу залучення особистості до духовних цінностей. Через використання власного внутрішнього досвіду та емоційного сприйняття мистецтво підводить особистість до площини культури людських взаємин. Мистецтво дає поштовх формуванню ставлення особистості до самої себе та інших людей.

Значення принципу естетизації полягає у виокремленні естетичного потенціалу фахових дисциплін і формування у студентів естетичного ставлення до навчання. Поділяємо думку О. Косінової, яка під «естетизацією» розуміє «актуалізацію естетичного у численних людських потребах, а не лише в потребах сприйняття мистецтва» [7]. Принцип естетизації реалізується в процесі навчання фахових дисциплін, а також розповсюджується на всі форми виховної діяльності у позанавчальний час. Збільшення у змісті програми обсягу матеріалу естетичного характеру передбачає також створення освітньо-виховного середовища, що відповідає естетичним вимогам. Функціями педагогічної технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін є такі: інформаційна, виховна функція та функція перетворення.

З метою реалізації технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін було створено технологічну карту як опис процесу у вигляді поетапної послідовної дії (часто у графічній формі) зі вказівкою на засоби, які використовуються. Карта містить алгоритм, який визначає сукупність завдань, інтеграцію форм, методів та видів діяльності для досягнення поставленої мети. Поставлені завдання зумовлюють зміст формування естетичної компетентності.

Педагогічна технологія формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін як алгоритм організації діяльності студентів змодельована з позицій технологічного підходу. Заклад вищої освіти переходить у площину поєднання соціально-психологічних, соціально-педагогічних, соціокультурних чинників удосконалення суспільства. дидактичних рішень як нібито єдино можливих та доцільних. Для характеристики технологічного підходу виокремлюємо ознаку організації діяльності студента на заняттях з фахових дисциплін як автономну, ціннісно-значущу, самостійну, творчу.

Висновки. Отже, педагогічна технологія формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін характеризується процесуальною логікою, взаємозв'язками між її структурними елементами. На наше переконання, запропонована технологія може застосовуватись у будь-якому закладі вищої освіти з урахуванням специфіки фаху студентів і, відповідно, фахових освітніх компонент освітніх програм. Педагогічна технологія формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін передбачає, що для формування цілісної картини світу, виховання естетично розвиненої особистості необхідним є створення відповідного естетичного освітнього середовища. Вивчення його особливостей становить перспективу подальших наукових пошуків.

Література

1. Бабков М. І. Формування естетичної культури у студентів юридичних вищих навчальних закладів: автореф. дис....канд... пед. наук: спец. 13.00.07. Луганськ, 2010. 20 с.
2. Білавич Г. Художньо-естетична підготовка майбутніх учителів початкової освіти: етнопедагогічний вимір : навч.-метод. рекомендації. Івано-Франківськ, 2004. 48 с.
3. Джигун Л. М. Естетичне виховання курсантів Національної академії Прикордонних військ України засобами зарубіжної літератури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 20.02.02. Хмельницький, 2001. 21 с.
4. Калашник Н. Г. Густосологія. Теорія і практика формування естетичних смаків: навч. посіб. Запоріжжя: Поліграф, 2004. 268 с.
5. Карташова Ж. Ю. Формування музичного смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі інструментально-виконавської підготовки. *Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 24 (1). 2018. Ч.2. С. 69–75.
6. Кондрашова Л. В. Технологія і методика особистісно-орієнтованого навчання: метод. посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2006. 352 с.
7. Косінова О. Педагогічна технологія формування естетичної складової професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. дис. канд. пед. наук. Хмельницький, 2012. 221 с.
8. Огляд інтерактивних методів. URL: <http://multycourse.com.ua/ua/page/19/69>.
9. Орлов В. Д. Мистецтво і педагогічні технології. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 1. С. 8–12.

10. Орел-Хайлік Ю. Формування естетичного мислення майбутніх лікарів. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 59. 2023. С. 163–167.

11. Пехота О. М., Кітенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології :навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

12. Потапчук Т., Клепар М., Мірошніченко В. Наукові погляди на формування естетичного смаку майбутніх педагогів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Хмельницький, 2022. № 3. С. 429–441.

13. Стрілько В. В. Формування естетичних смаків старшокласників у роботі загальноосвітньої школи. Харків: Колеріум, 2011. С. 69–70.

References

1. Babkov, M. I. (2010). Formuvannya estetychnoi kultury u studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv [Formation of aesthetic culture among students of law higher educational institutions]: avtoref. dys....kand... ped. nauk Luhansk. 20. [in Ukrainian].

2. Bilavych, H. (2004). Khudozhno-estetychna pidhotovka maibutnykh uchyteliv pochatkovoï osvity: etnopedahohichniy vymir [Artistic and aesthetic training of future teachers of primary education]: navch.-metod. rekomendatsii. Ivano-Frankivsk. 48. [in Ukrainian].

3. Dzhyhun, L. M. (2001). Estetychne vykhovannya kursantiv Natsionalnoi akademii Prykordonnnykh viisk Ukrainy zasobamy zarubizhnoi literatury [Aesthetic education of cadets of the National Academy of Border Troops of Ukraine by means of foreign literature: autoref. dys. na здобуття наук. ступеня канд. ped. nauk : spets. 20.02.02. Khmelnytskyi. 21. [in Ukrainian].

4. Kalashnyk, N. H. Hustosolohiia. (2004). Teoriia i praktyka formuvannya estetychnykh smakiv [Gustology. Theory and practice of the formation of aesthetic taste] : navch. posib. Zaporizhzhia: Polihra. 268. [in Ukrainian].

5. Kartashova, Zh. Yu. (2018). Formuvannya muzychnoho smaku maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u protsesi instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky [Formation of the musical taste of the future music teacher in the process of instrumental and performing training]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka: Zbirnyk naukovykh prats*. Kamianets-Podilskyi. 24 (1). 2. 69–75. [in Ukrainian].

6. Kondrashova, L. V. (2006). Tekhnolohiia i metodyka osobystisno-orientovanoho navchannya [Technology and methods of personal-oriented traini]: metod. posibnyk. Kryvyi Rih: KDPU. 352. [in Ukrainian].

7. Kosinova, O. (2012). Pedahohichna tekhnolohiia formuvannya estetychnoi skladovoi profesiinoï pidhotovky maibutnykh ofitseriv-trykordonnnykiv [Pedagogical technology of forming the aesthetic component of professional training of future border guard]. dys. kand. ped. nauk. Khmelnytskyi. 221. [in Ukrainian].

8. Ohliad interaktyvnykh metodiv. [Overview of interactive method] Retrieved from: <http://multycourse.com.ua/ua/page/19/69>. [in Ukrainian].

9. Orlov, V. D. (2001). Mystetstvo i pedahohichni tekhnolohii. [Art and pedagogical technology] *Mystetstvo ta osvita*. 1. 8–12. [in Ukrainian].

10. Орел-Хайлік, Ю. (2023). Формування естетичного мислення майбутніх лікарів. [Formation of aesthetic thinking of future doctor] *Innovatsiina pedahohika*. 59. 163–167. [in Ukrainian].

11. Piekhota, O. M., Kitenko, A. Z., Liubarska, O. M. (2001). Osvitni tekhnolohii [Educational technologies]: navch.-metod. posib. Kyiv: A.S.K. 256. [in Ukrainian].

12. Potapchuk, T., Klepar M., Miroshnichenko, V. (2022). Naukovi pohliady na formuvannya estetychnoho smaku maibutnykh pedahohiv [Scientific views on the formation of the aesthetic taste of future teacher]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Khmelnytskyi. 3. 429–441. [in Ukrainian].

13. Strilko, V. V. (2011). Formuvannia estetychnykh smakiv starshoklasnykiv u roboti zahalnoosvitnoi shkoly. [Formation of aesthetic tastes of high school students in the work of a comprehensive school] Kharkiv: Kolehium. 69–70. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена обґрунтуванню педагогічної технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін. Авторами використовувалися такі методи: спостереження, опитування, анкетування та інтерв'ювання; вивчалася сформованість естетичної компетентності студентів, здійснювався моніторинг потенціалу фахових дисциплін у формуванні естетичної компетентності студентів, чинники, що впливають на цей процес, а також причини, які становлять перешкоди естетичному розвитку особистості студентів.

Автори припускають трактування «педагогічної технології» у контексті низки підходів:

по-перше, наукового, за яким педагогічні технології є частиною педагогічної науки, яка охоплює вивчення, розроблення навчальної мети, змісту і методів, здійснює проєктування педагогічних процесів;

по-друге, описового, що описує послідовність дій у досягненні окресленої мети із застосуванням визначених методик;

по-третє, дієвого, у межах якого функціонують інструментальні та методологічні педагогічні засоби.

Акцентується увага на позицію, за якою технологія навчання пояснюється цілісне явище, що містить дидактичні, психологічні, загально педагогічні процедури, які застосовуються, щоб змінити форм поведінки і діяльності вихованців. Спрямованість освітнього процесу на формування естетичної компетентності студентів досягається через застосування сучасних технологій навчання, зокрема моделювання. На думку авторів, суттєвою перевагою моделювання є можливість комплексно підходити до вивчення педагогічного об'єкту, зокрема естетичної компетентності студентів. Опора на технологічний підхід сприяє розробленню моделі формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін.

Метою запропонованої авторами педагогічної технології є сформування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін. Для реалізації технології урахувались такі принципи: гуманізації і гуманітаризації, ціннісної орієнтації, системності та комплексності, естетизації. Звертається увага на домінуючу роль мистецтва як засобу залучення особистості до духовних цінностей та на значення принципу естетизації у виокремленні естетичного потенціалу фахових дисциплін і формуванні у студентів естетичного ставлення до навчання.

Виокремлено такі функції педагогічної технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін: інформаційна, виховна та функція перетворення. З метою реалізації технології формування естетичної компетентності студентів у процесі навчання фахових дисциплін створено технологічну карту як опис процесу у вигляді поетапної послідовної дії (часто у графічній формі) зі вказівкою на засоби, які використовуються.

***Ключові слова:** естетична компетентність, студенти університетів, педагогічна технологія, фахові дисципліни, освітній процес.*